
اقتصاد روایی

چگونه داستان‌های
ویروسی رخدادهای بزرگ
اقتصادی را می‌سازند

رابرت شیلر

ترجمه‌ی

سعید زرگریان

آموخته

فهرست مطالب

سخن ناشر	۹
درباره‌ی نویسنده	۱۱
پیشگفتار مترجم	۱۳
پیشگفتار اقتصاد روایی چیست؟	۱۹

بخش اول سرآغاز پیدایش اقتصاد روایی

روایت‌های بیت کوین	فصل ۱	۳۵
تلاش برای کشف هم‌گرایی	فصل ۲	۴۷
سرایت، مجموعه‌های روایی و تلاقی روایت‌ها	فصل ۳	۵۵
چرا برخی روایت‌ها ویروسی می‌شوند؟	فصل ۴	۷۱
ویروسی شدن منحنی لافر و مکعب روبیک	فصل ۵	۸۵
شواهد گوناگون	فصل ۶	۱۰۱

درباره‌ی ویروسی شدن روایت‌های اقتصادی

بخش دوم مبانی اقتصاد روایی

علیت و مجموعه‌های روایی	فصل ۷	۱۲۳
هفت گزاره‌ی اقتصاد روایی	فصل ۸	۱۴۳

بخش سوم روایت‌های اقتصادی ابدی

رخداد دوباره و جهش روایت‌ها	فصل ۹	۱۶۷
هراس در برابر اطمینان	فصل ۱۰	۱۷۷
قناعت در برابر ولخرجی متظاهرانه	فصل ۱۱	۲۰۷
نظام پولی پایه‌طلا در برابر نظام پولی دوفلزی	فصل ۱۲	۲۳۳
ماشین‌های جایگزین نیروی کار	فصل ۱۳	۲۵۷

که جایگزین بسیاری از مشاغل می‌شوند

۲۸۵	..... خودکارسازی و هوش مصنوعی	فصل ۱۴
	کمابیش در تمامی مشاغل جای انسان را می گیرند	
۳۰۵	..... رونق ها و کسادهای بازار املاک	فصل ۱۵
۳۲۷	..... حباب های بازار بورس	فصل ۱۶
۳۴۳	..... تحریم، سودجویی و کسب و کارهای خبیث	فصل ۱۷
۳۶۷	..... ماریپیج قیمت-دستمزد و اتحادیه های کارگری خبیث	فصل ۱۸

بخش چهارم اقتصاد روایی در آینده ۳۷۹

۳۸۱	..... روایت های آینده، پژوهش های آینده	فصل ۱۹
۴۰۳	..... پیاده سازی مدل های همه گیری	پیوست
	روی روایت های اقتصادی	

پیشگفتار مترجم

این پیشگفتار را می‌شد به شکل‌های گوناگونی نوشت، ولی ترجیح دادم برایش مقدمه‌تراشی نکنم و خواننده را یک‌راست سر اصل مطلب ببرم. نخست، امیدوارم با دیدن عنوان کتاب به اشتباه نیفتاده و تصور نکرده باشید که کتاب حاضر منبعی تخصصی فقط برای اقتصاددانان است. این کتاب، به‌رغم دربرداشتن رهیافت‌های فراوان برای اقتصاددانان نظری و کاربردی، برای صاحبان کسب‌وکار و کسانی هم که در بازارهای مختلف، از بازار بورس گرفته تا بازارهای طلا، ارز، مسکن، و خودرو مشغول فعالیت‌اند، توشه‌ی بی‌بدیلی به حساب می‌آید. افزون بر این‌ها، عموم مردم هم حتی اگر فعالانه در چنین بازارهایی مشغول نباشند، به‌نحوی با آن‌ها سروکار دارند یا از اتفاقات آن‌ها تأثیر می‌پذیرند، پس این کتاب به درد آن‌ها هم می‌خورد. هرچه باشد، بالاخره هر کس روزی نیاز دارد دست به خرید یا فروش ملک، طلا، خودرو یا چیزهایی شبیه این‌ها بزند و خوشبختانه یا متأسفانه، روایت‌های رایج در هر زمان بر تمامی این مقوله‌ها و بسیاری زمینه‌های دیگر تأثیر می‌گذارند.

اجازه دهید برای آنکه شما را با تأثیرات عملی روایت‌ها در بازارهای ایران و جهان بیشتر آشنا کنم، به ذکر نمونه‌هایی واقعی و ملموس بپردازم. این نمونه‌ها نشان می‌دهند که آگاهی از روایت‌های رایج و داشتن قدرت تشخیص روایت‌های درست از غلط چقدر می‌تواند کمک‌تان کند تا به معامله‌گری موفق تبدیل شوید یا حتی اگر قرار است فقط برای یک بار دست به خرید یا فروش بزنید، آن یک بار را به درستی انجام دهید.

تب بیت‌کوین

چند سالی است که تب بیت‌کوین و سودای دستیابی به ثروت‌های هنگفت از طریق استخراج (ماینینگ) یا خریدوفروش این رمزارز به کشور ما هم راه یافته است. علاقه‌ی شدید مردم و به‌ویژه نسل جوان به این پدیده را می‌توان پیامد روایت‌های عامه‌پسند رایجی دانست که سرمایه‌گذاری روی بیت‌کوین یا رمزارزهای دیگر را راه میان‌بری برای پول‌دار شدن معرفی می‌کنند. کار به جایی رسید که برخی، از زیرزمین و انباری منازل‌شان گرفته تا دامداری و کارخانه‌های متروکه و حتی مشغول کار را به مزارع استخراج رمزارز تبدیل کردند. کسانی که زودتر از این روایت آگاه شدند و پیش از افزایش سختی شبکه، افزایش قیمت دستگاه‌های استخراج رمزارزها (ماینر)، افزایش قیمت خود بیت‌کوین، اقدام دولت برای دستگیری سوءاستفاده‌کنندگان از برق خانگی، صنعتی و کشاورزی، و تعیین نرخ مجزا برای برق اختصاص‌یافته به استخراج رمزارزها، دست به کار استخراج یا خرید رمزارزها شدند، برندگان این تجارت پرسود بودند.

روایت‌های سایه‌ی جنگ

در بامداد جمعه، ۱۳ دی ۱۳۹۸، به یک‌باره همه از خبر ترور سردار قاسم سلیمانی آگاه شدند. این خبر بازارهای مالی را با شوکی سیستماتیک مواجه کرد. به دلیل آنکه رخدادهای گذشته در روز جمعه اتفاق افتاد، بازار بورس با یک روز تأخیر واکنش نشان داد، ولی بازارهای ارز و طلا واکنشی آنی داشتند. پرواضح است که هر بازار بسته به ماهیتی که دارد، واکنش متفاوتی به چنین وقایعی خواهد داشت. پیش از آنکه به توصیف پیامدهای این رخداد در بازارهای مالی بپردازم، باید این نکته را ذکر کنم که پس از چند ساعت از اعلام خبر و گذشتن شوک اولیه، دست‌کم دو دسته روایت شروع به رواج یافتن کرد:

دسته‌ی اول روایت‌هایی بودند که وقوع جنگ در منطقه‌ی خاورمیانه را حتمی می‌دانستند، و دسته‌ی دوم هم روایت‌هایی که معتقد بودند ایران واکنش نشان می‌دهد ولی جنگی در کار نخواهد بود. در این شرایط، با وجود آنکه روایت‌های دسته‌ی دوم منطقی‌تر و دارای استدلالی محکم‌تر به نظر می‌رسیدند، تمامی بازارها طوری واکنش نشان دادند که از تأثیر شدید روایت‌های دسته‌ی نخست خبر می‌داد.

بازارهای طلا و ارز روندی به‌شدت صعودی را در پیش گرفتند و بازار بورس وارد روندی نزولی شد. پس از به تحقق پیوستن روایت‌های دسته‌ی دوم و پاسخ ایران و در پی آن، سخنرانی دونالد ترامپ و اعلام اینکه آمریکا واکنش دیگری نشان نخواهد داد، بازارهای یادشده جهت عکس به خود گرفتند: بازارهای طلا و ارز ریزشی و بازار بورس صعودی شد.

پرسشی که باید مطرح کرد این است: روایت‌های یادشده چه کمکی می‌توانستند بکنند؟ پاسخ واضح است: هر کس می‌توانست تشخیص دهد حق با کدام‌یک از این روایت‌هاست، شروع به خریدن سهم‌های ارزنده از صف‌های فروش طولانی می‌کرد و پس از چندی به سود خوبی دست می‌یافت.

چهارشنبه‌های بی‌قرار و همه‌گیری کووید-۱۹

مدتی است که دست‌اندرکاران بازار بورس با نگرانی به‌حق از اینکه مبدا سرمایه‌گذاران تازه‌وارد اسیر نامهربانی‌های بازار شوند و سرمایه‌ای را که به‌زحمت به دست آورده‌اند بر باد دهند، آخر هفته‌ها دست به وضع قوانین خلق‌الساعه برای جلوگیری از رشد شتابان بازار می‌زنند. در اسفند ۱۳۹۸ و هم‌زمان با آغاز همه‌گیری ویروس کووید-۱۹، متصدیان امر در اقدامی محیرالعقول، پس از آنکه تغییرات به‌غایت سهمگینی در قانون حجم مینا به وجود آوردند و برای برخی سهم‌ها حجم‌هایی تعیین کردند که آن سهم‌ها در عمرشان به خود ندیده بودند، اعلام کردند که دامنه‌ی نوسان در بازارهای بورس، فرابورس و پایه به ۲ درصد کاهش خواهد یافت. در پی وضع چنین قوانینی، بازهم دست‌کم دو نوع روایت شکل گرفت: روایت‌هایی که همه‌چیز را از پیش تعیین شده و نوعی توطئه قلمداد می‌کردند و روایت‌های دیگری که این‌گونه شوک‌ها را موقتی می‌دانستند و معتقد بودند قدرت نقدپنگی بر قدرت قانون‌گذاران غلبه خواهد کرد و به‌اصطلاح با روند نمی‌توان جنگید.

روایت‌های بیت کوین

این کتاب سرآغاز پیدایش نظریه‌ی جدیدی درباره‌ی تغییرات اقتصادی را توضیح می‌دهد که عنصر تازه‌ی مهمی را به فهرست معمول عوامل مؤثر بر اقتصاد می‌افزاید: داستان‌های عامه‌ی مسری که به‌صورت سینه‌به‌سینه و از طریق رسانه‌های خبری و اجتماعی منتشر می‌شوند. تفکر عامه اغلب محرک تصمیماتی است که در نهایت بر تصمیمات دیگر مانند اینکه چگونه و کجا سرمایه‌گذاری کنیم، چه مقدار خرج یا پس‌انداز کنیم و اینکه آیا به دانشگاه برویم یا شغل خاصی را انتخاب کنیم تأثیر می‌گذارند. اقتصاد روایی، یعنی مطالعه‌ی گسترش ویروس‌وار روایت‌های عامه‌ای که بر رفتار اقتصادی تأثیر می‌گذارند، می‌تواند توانایی ما را در پیش‌بینی رخدادهای اقتصادی و مهیا شدن برای آن‌ها بالا ببرد. همچنین می‌تواند ما را در ایجاد اصول و سیاست‌های اقتصادی نیز یاری کند.

برای اینکه بفهمیم داریم به کجا می‌رویم، بیا بید یکی از همین روایت‌های عامه‌پسند را در نظر بگیریم که به‌تازگی به اوج خود رسیده است. بیت کوین، نخستین رمزارز از میان هزاران رمزارز مانند لایت کوین، ریپل، اتریوم و لیبرا که به‌صورت خصوصی انتشار یافته است، به شکل‌گیری هزاران گفت‌وگو، تجارب هیجانی و فعالیت کارآفرینی منجر شده است. روایت‌های به‌وجود آمده پیرامون بیت کوین که با توجه به شور و هیجانی که برای سفته‌بازی در آن وجود دارد و قیمتش در بازار و نه کاربرد واقعی آن در تجارت، به جالب‌توجه‌ترین رمزارز دنیا تبدیل شده است، مبنایی شهودی را برای بحث درباره‌ی همه‌گیرشناسی اقتصاد روایی (که در فصل ۳ به تفصیل به آن می‌پردازیم) فراهم می‌سازند.

روایت اقتصادی داستانی مسری است که می‌تواند بر نحوه‌ی تصمیم‌گیری اقتصادی مردم تأثیر بگذارد؛ تصمیماتی مانند استخدام یک کارمند یا موکول کردن این کار به زمانی بهتر، ریسک کردن یا محتاط بودن در کسب و کار، آغاز تجارتي پریسک یا سرمایه‌گذاری روی یک دارایی پرنوسان و ریسکی. روایت‌های اقتصادی به‌طور معمول مشهورترین روایت‌های نقل شده نیستند و برای شناسایی آن‌ها، باید توانایی‌شان در تغییر رفتارهای اقتصادی را بررسی کنیم. داستان بیت کوین نمونه‌ای از یک روایت اقتصادی موفق است، چراکه به‌شدت مسری است و به ایجاد تغییرات اقتصادی در خور توجه در بیشتر نقاط دنیا منجر شده است. این روایت نه تنها اشتیاقی واقعی برای فعالیت‌های کارآفرینانه را برانگیخت، بلکه دست‌کم برای مدتی ضریب اطمینان کسب و کار را بالا برد.

درباره‌ی بیت کوین و حباب

روایت بیت کوین دربردارنده‌ی داستان‌هایی درباره‌ی جوانان جهان‌وطن پرشوری است که به مخالفت با بوروکرات‌های خشک و بی‌روح برخاسته‌اند؛ داستان ثروت، نابرابری، پیشرفت فناوری اطلاعات و داستانی پر از اصطلاحات اسرارآمیز و درک‌نشده. همه‌گیری بیت کوین برای بیشتر مردم به‌صورت توالی شگفتی‌های پیاپی رخ داده است. بیت کوین زمانی که نخستین بار معرفی شد همه را شگفت‌زده کرد و به موازات اینکه توجه جهانیان به‌سرعت به‌سمت آن جلب می‌شد، شگفتی‌های پی‌درپی دیگری به ارمغان آورد. در دوره‌ای، ارزش بازار بیت کوین از مرز ۳۰۰ میلیارد دلار آمریکا هم عبور کرد.

ولی بیت کوین هیچ ارزشی ندارد مگر اینکه مردم برایش ارزشی متصور باشند؛ چیزی که طرفداران این رمزارز هم قبولش دارند. چگونه ارزش بازار بیت کوین فقط ظرف چند سال از هیچ به ۳۰۰ میلیارد دلار رسید؟

آغاز پیدایش بیت کوین به سال ۲۰۰۸ برمی‌گردد که مقاله‌ای با عنوان «بیت کوین: سامانه‌ی وجه نقد الکترونیکی همتابه‌همتا»^۱ به امضای ساتوشی ناکاموتو^۲ از طریق ایمیل توزیع شد. در سال ۲۰۰۹، نخستین رمزارز که بیت کوین نام داشت، بر اساس ایده‌های طرح‌شده در آن مقاله انتشار یافت. رمزارزها کدهای واردشده در یک دفتر کل هستند که به‌وسیله‌ی رایانه مدیریت می‌شوند و تا زمانی که مردم آن‌ها را پول در نظر بگیرند و برای خرید و فروش به کارشان ببرند، می‌توانند نقش پول را بازی کنند. نظریه‌ی ریاضی حیرت‌انگیزی در پس رمزارزها نهفته است، ولی این نظریه مشخص نمی‌کند که چه چیزی مردم را وامی‌دارد که برای این ارزها ارزش قائل شوند یا باور کنند که دیگران هم برای‌شان ارزش قائل خواهند بود.

مخالفان اغلب ارزش‌گذاری بیت کوین را حبابی توصیف می‌کنند که در اثر سفته‌بازی به وجود آمده است. سرمایه‌گذار افسانه‌ای وارن بافت^۳ گفته است: «بیت کوین وسیله‌ای برای قمار است». منتقدان ماجرای بیت کوین را شبیه روایت مشهور «جنون گل لاله» می‌دانند که در دهه‌ی ۱۶۳۰ در هلند اتفاق افتاد. در آن زمان، سفته‌بازها قیمت پیاز گل لاله را چنان بالا بردند که هر پیاز ارزشی برابر یک خانه داشت. این یعنی بیت کوین امروز فقط به‌دلیل هیجان عمومی است که ارزش دارد. برای آنکه بیت کوین به چنین موفقیت چشمگیری دست یابد، لازم بود مردم را چنان هیجان‌زده کند که دست به کار یافتن مبادلاتی غیرعادی برای خرید آن‌ها شوند.

برای هواداران بیت کوین، توهینی بالاتر از این نیست که بگویند این رمزارز حبابی است که سفته‌بازها به وجود آورده‌اند. طرفداران بیت کوین اغلب به این موضوع اشاره می‌کنند که حمایت مردم از بیت کوین در اصل شبیه حمایت آن‌ها از خیلی چیزهای دیگر است. برای نمونه، طلا هزاران سال است که در ذهن مردم ارزش بسیار بالایی دارد، ولی اگر انسان در ابتدا از چیز دیگری به‌عنوان پشتوانه‌ی پول استفاده کرده بود، شاید مردم هم ارزش کمی را به این فلز نسبت می‌دادند. مردم در اصل به این دلیل

1. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System

2. Satoshi Nakamoto

3. Warren Buffett

طلا را ارزشمند می‌دانند که تصور می‌کنند دیگران هم برای آن ارزش قائل‌اند. افزون بر این، پیتر گاربر^۱ در کتاب سال ۲۰۰۰ خودش به نام «نخستین حباب‌های مشهور»^۲، بیان می‌کند که حباب‌ها می‌توانند مدت زیادی باقی بمانند. مدت‌ها پس از جنون گل لاله‌ی قرن هفدهم، گل‌های لاله‌ی زیبا و کمیاب همچنان ارزش زیادی داشتند که البته به شدت گذشته نبود. جنون گل لاله حتی همین امروز هم به شکل خفیفی وجود دارد. همین اتفاق شاید برای بیت‌کوین هم بیفتد.

با این همه، ارزش بیت‌کوین به شدت ناپایدار است. یک بار، بر اساس عنوانی که در روزنامه‌ی وال استریت ژورنال^۳ درج شد، قیمت بیت‌کوین بی‌آنکه پای خبر خاصی در میان باشد، ظرف چهار ساعت ۴۰ درصد بالا رفت.^۴ این بی‌ثباتی گواهی بر همه‌گیری روایت‌های اقتصادی است که می‌تواند به نوسان دیوانه‌وار قیمت‌ها منجر شود.

در اینجا، قصد ندارم فناوری بیت‌کوین را توضیح دهم و فقط به بیان این نکته بسنده می‌کنم که این فناوری حاصل سال‌ها پژوهش است. بیشتر کسانی هم که در کار خریدوفروش بیت‌کوین هستند، درکی از این فناوری ندارند. وقتی با عاشقان بیت‌کوین مواجه می‌شوم، اغلب از آن‌ها می‌خواهم برخی مفاهیم و نظریه‌های زیربنایی آن مانند درخت مرکل^۴ یا الگوریتم امضای دیجیتال منحنی بیضوی^۵ را توضیح دهند یا بیت‌کوین را به عنوان توازن بازی مدیریت ازدحام با ظرفیت محدود تعریف کنند.^۳ به‌طور معمول، آن‌ها در پاسخ فقط به من زل می‌زنند. پس دست‌کم می‌توان گفت که نظریه‌ی زیربنایی بیت‌کوین نقش مهمی در روایت این رمزارز ندارد و فقط به درک این نکته‌ی ابتدایی کمک می‌کند که چند ریاضی‌دان یا دانشمند بسیار باهوش علوم رایانه به چنین ایده‌ای دست یافته‌اند.

اقتصاد روایی اغلب روابط شگفت‌انگیزی را آشکار می‌کند. اگر به عقب بازگردیم، ریشه‌ی هیجانات نهفته در پس همه‌گیری بیت‌کوین را در خاستگاه رشد آنارشیسم در قرن نوزدهم پیدا می‌کنیم.

1. Peter Garber
2. Famous First Bubbles
3. Wall Street Journal
4. Merkle tree
5. Elliptic Curve Digital Signature Algorithm

بیت کوین و آنارشسیسم

با جست‌وجوی واژه‌ی «آنارشسیست» یا «آنارشسیسم» در بخش ان‌گرم‌های گوگل، درمی‌یابیم که جنبش آنارشسیسم که در کل با هرگونه دولتی مخالف است، نزدیک سال ۱۸۸۰ آغاز شد و رشدی آهسته را در پیش گرفت. ولی پیدایش خود این واژه به چند دهه پیش‌تر و آثار فیلسوفی به نام پیر ژوزف پرودون^۱ و دیگران بازمی‌گردد. پرودون آنارشسیسم را در سال ۱۸۴۰ این‌گونه تعریف کرد:

اداره شدن به‌وسیله‌ی دولت یعنی زیر نظر بودن، بازرسی شدن، شنود شدن، هدایت شدن، قانونمند شدن، شمرده شدن، مهار شدن، ثبت‌نام شدن، شست‌وشوی مغزی داده شدن، موعظه شدن، کنترل شدن، بررسی شدن، برآورد شدن، ارزش‌گذاری شدن، سانسور شدن و رهبری شدن به‌وسیله‌ی موجوداتی که نه حق این کار را دارند، نه درایتش را و نه برتری لازم برای آن را.^[۴]

سخنان پرودون آشکارا به مذاق افرادی خوش می‌آید که از دست مقامات به ستوه آمده‌اند یا آن‌ها را به‌دلیل نداشتن دستاوردهای مناسب سرزنش می‌کنند. حدود چهل سال طول کشید تا پدیده‌ی آنارشسیسم همه‌گیر شود، ولی این پدیده تا همین امروز هم با قدرت سر جای خودش باقی مانده است. در حقیقت، وبسایت Bitcoin.org حاوی متنی از فرد آنارشسیستی به نام استرلین لوژان^۲ است که به سال ۲۰۱۶ بازمی‌گردد:

بیت کوین کاتالیزور آنارشسیسم و آزادی مسالمت‌آمیز است. این رمز ارز در واکنش به دولت‌ها و مؤسسات مالی فاسد تولید شد، نه فقط برای ارتقای فناوری مالی. ولی عده‌ای این حقیقت را مخدوش می‌کنند. در واقع، بیت کوین قرار بود سلاحی مالی و رمز ارزی باشد که کمین کرده بود تا مقامات مسئول را ضعیف کند.^[۵]

شاید بیشتر عاشقان بیت کوین عشق‌شان را با چنین واژگان تندوتیزی توصیف نکنند، ولی به نظر می‌رسد این متن یکی از عناصر اصلی روایت آن‌ها را به تصویر

1. Pierre-Joseph Proudhon

2. Sterlin Lujan